

М. Комзюк,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сьогодні Україна продовжує стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі. Особливості сучасного етапу інтеграції України до Європейського Союзу полягають у створенні необхідних умов для такого членства. Однією з таких умов є наближення Національної поліції України за показниками підготовки, управління, матеріального забезпечення та технічного оснащення до стандартів, установлених для аналогічних формувань відповідних держав – членів Європейського Союзу. Застосування поліцейських заходів примусу відіграє значну роль у організованості та зміцненні дисципліни у всіх сферах суспільного життя. Удосконалення організаційних та правових засад поліції, відсутність наукових досліджень із зазначеної тематики зумовлюють актуальність дослідження та пошуку і запровадження європейських підходів у сфері застосування заходів примусу поліцією під час виконання завдань покладених на них державою.

Стан розробки проблеми. Окремі аспекти застосування поліцейськими заходів примусу на міжнародній арені було досліджено в працях таких вчених як: О.М. Бандурка, В. Гаркуша, Н.І. Дідик, С.С. Єсімов, І.Д. Казанчук, Д.П. Калаянов, З.Р. Кисіль, О.Г. Комі-

саров, М.І. Пелех, А.О. Поліщук, Д. Припутень, Д.А. Савчук, О.С. Федченко, С.В. Чирик та інші.

Виклад основного матеріалу. У Зарубіжних країнах наразі накопичено значний досвід щодо умов та порядку застосування поліцейських заходів примусу, зокрема фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Розпочнемо наше дослідження з досвіду **Франції**.

Французька Національна жандармерія, є військовим формуванням з правоохоронними функціями, яка виконує завдання з охорони громадського порядку. Рівні застосування примусу жандармами мають на меті застосування примусу, необхідного для припинення правопорушення, а також забезпечення особистої безпеки жандарма. Ці принципи викладені в законодавстві та роз'яснені в пам'ятці професійного втручання [1, с. 14, 51–62].

Принцип застосування примусу являє собою комплекс дій від простої присутності до застосування зброї після попередження, примусу, а також відповідних дій. Цей комплекс застосовується правоохоронцями з огляду на дії, загрози чи напад із боку правопорушників під час виконання службових завдань з охорони громадського порядку.

Загальна модель, яка використовується у правоохоронних органах Франції, складається з таких етапів:

1 етап – примус без фізичного контакту;

2 етап – застосування сили з фізичним контактом без спеціальних засобів;

3 етап – застосування сили з фізичним контактом та зі спеціальними засобами;

4 етап – застосування зброї [2, с. 228].

Зауважимо, що службових собак використовують для психологічного тиску, що прирівнюється до застосування спеціальних засобів.

Не менш цікавим є перешкоджання ліхтариком, що може бути ефективне в темну пору доби або в приміщенні, з поганим освітленням або без нього, створювати сприятливі умови для забезпечення особистої безпеки шляхом короткочасного засліплення особи, що поводить себе агресивно, або часткового обмеження видимості за допомогою ліхтарика, направленою в очі.

Слід сказати, що головна мета – це припинення протиправних дій правопорушника шляхом ведення переговорів, переконання, з послідовним застосуванням необхідного примусу для забезпечення психологічної і тактичної переваги, зі збереженням постійної змоги розірвати контакт або збільшити силу впливу [2, с. 228].

Виходячи з вищевикладеного зауважимо, що зазначена система застосування заходів примусу жандармерією Франції може бути цінною для поліцейських України, адже принцип градації заходів поліцейського примусу, що виражається у поступовому застосуванні в тій чи іншій ситуації передбачених законодавством заходів поліцейського примусу, який застосовується, а також поділення вказаних заходів на етапи, чітко дає зрозуміти поліцейському, які заходи адміністративного примусу належить застосовувати в тій чи іншій ситуації.

Цікавим є досвід **Великобританії**.

Так, у Великобританії є Незалежна комісія з розгляду скарг на діяльність поліції (Independent Police Complaints Commission). Діяльність вказаної комісії полягає у відстежуванні порядку застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими, виду застосованих заходів адміністративного примусу, а також доцільності їх застосування у кожному конкретному випадку [3, с. 185].

Незалежна комісія з розгляду скарг на діяльність поліції наділена повноваженнями розглядати скарги осіб на застосовані щодо них заходи адміністративного примусу, констатувати порушення прав таких осіб, а також присуджувати постраждалим таким особам сатисфакцію.

Також, до повноваження такої комісії входить і надання вказівок та роз'яснень, щодо вчинення тих чи інших дій під час реалізації конкретного заходу адміністративного примусу поліцейськими, з метою мінімізації обмеження прав і свобод громадян [3, с. 185].

Слід зауважити, що досвід Великобританії, щодо створення окремого органу державної виконавчої влади, який надає оцінки ефективності застосування поліцією заходів адміністративного примусу, а також розглядає скарги на дії працівників поліції під час реалізації заходів адміністративного примусу, є суттєвим для перейняття Україною.

Адже, по-перше, створення подібного державного органу допоможе підвищити ефективність застосування заходів поліцейського примусу, за рахунок оцінки їх застосування та надання обов'язкових для виконання вказівок, та по-друге, створить дієвий механізм оскарження особами, до яких був застосований поліцейський примус, дій поліцейських щодо застосування такого примусу.

Звернемо увагу й на досвід **Грузії**.

Заходам поліцейського примусу в Законі Грузії «Про поліцію» присвя-

чено цілий розділ із детальним описом кожного положення.

Згідно з статтями 31- 35 Закону Грузії «Про поліцію» для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію, поліцейський має право пропорційно застосовувати найбільш відповідні заходи примусу тільки в разі необхідності, з інтенсивністю, яка забезпечує досягнення законної цілі. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з розрахунку конкретної ситуації, характеру правопорушення й індивідуальних особливостей правопорушника. В той же час під час застосування заходів примусу поліцейські зобов'язані докладати зусиль для того, щоб заподіяна шкода була мінімальною [4, с. 48].

Також слід зауважити на тому, що у Законі Грузії «Про поліцію» спеціальні засоби розділяються на пасивні та активні. Пасивні спеціальні засоби забезпечують захист життя та здоров'я поліцейського або особи, яку він захищає. До таких слід віднести: бронезилет, протигаз, шолом. У свою чергу активні спеціальні засоби позбавляють особу правопорушника чинити опір поліцейському на певний час. До них належать: наручники, сльозоточивий газ, перцевий газ, акустичний засіб, світлозвуковий пристрій психологічного впливу, засоби примусової зупинки транспорту, водомет, бронемашина, службовий собака, електрошокер, сітка для зв'язування, службовий кінь, тощо [4, с. 48].

Щодо викладеного можемо зазначити, що розподіл спеціальних засобів для здійснення поліцейського примусу на активні та пасивні є слушним з точки зору розуміння поліцейським, що саме і в якій ситуації він має застосовувати для захисту себе та суспільства в ході припинення правопорушення.

Щодо досвіду **Австрії**.

Розпочнемо з того, що провадження в справах про адміністративні проступки в Австрії регулюється

загальними положеннями Закону «Про загальну адміністративну процедуру» від 1991 року. Натомість, Закон «Про адміністративні покарання» встановлює особливості відповідного провадження. Адміністративні органи за австрійським законодавством мають значні повноваження щодо застосування заходів примусу під час адміністративного карного переслідування, серед яких: примусовий привід особи, визначення обвинуваченому зобов'язання внесення будь-якого виду забезпечення з метою уникнення його ухилення від переслідування чи покарання (внесення грошової суми, застава на речі тощо). Розмір забезпечення не може бути більшим 2180 євро чи грошового штрафу, який може бути призначений за вчинений проступок. Органи служби публічної безпеки (різноманітні органи, які здійснюють нагляд за дотриманням публічної безпеки) також уповноважуються адміністративними органами на прийняття рішення про вилучення тимчасового забезпечення від особи, яка затримується на місці вчинення діяння. Тобто затримання є крайнім примусовим заходом, що застосовується службовцем органу публічної безпеки, який виявляє порушника на місці вчинення проступку. Спочатку він зобов'язаний з'ясувати можливість добровільного внесення тимчасового забезпечення особою чи можливість самостійного вилучення цінних речей. Розмір такого забезпечення, прийнятого органом публічної безпеки, не повинен перевищувати 180 євро. І тільки в разі неможливості здійснити тимчасове забезпечення орган публічної безпеки зобов'язаний затримати особу [5, с. 673; 3, с. 189].

Положення параграфу 35 Закону «Про адміністративні покарання» передбачають обставини, за яких службовці органу публічної безпеки мають право затримати особу. Затримання здійснюється, якщо: 1) вона є невідомою для органу, не називає себе і її особистість неможливо одразу

встановити в інший спосіб, або 2) існує обґрунтована підозра, що вона намагатиметься уникнути карного переслідування, або 3) вона продовжує спроби вчинення діяння, не зважаючи на попередження. Затримана особа повинна негайно передаватися до уповноваженого адміністративного органу для утримання її під вартою. Строк такого утримання під вартою не може бути більшим ніж 24 години. Особі під вартою забезпечується право на захист, її близьких родичів повідомляють про її місце перебування [6, с. 149–152; 3, с. 190].

Так, досвід Австрії для України є позитивним з приводу визначення особі зобов'язання внесення будь-якого виду забезпечення з метою уникнення її ухилення від переслідування чи покарання (внесення грошової суми, застава на речі тощо). Таким чином, адміністративне затримання буде застосовуватись тільки у тих випадках коли особа відмовиться від добровільного внесення тимчасового забезпечення у розмірі штрафу, який передбачений за відповідне правопорушення [3, с. 190].

Розглядаючи досвід **Німеччини**, О.С. Проневич вказував, що німецька генеральна поліцейська клаузула ототожнює застосування заходів безпосереднього примусу з крайньою формою легального державного примусу невідкладної дії при здійсненні управлінського акту, що містить наказ або заборону. Застосування заходів безпосереднього примусу поліцією підлягає особливому нормативно-правовому регулюванню. Зауважимо, що поліцейське законодавство ґрунтується на таких положеннях: – застосування поліцією безпосереднього примусу виправдано лише у випадках, коли вжиття інших заходів примусу у певній ситуації не передбачено; – якщо попередньо вжиті заходи примусу виявилися неефективними або ж їх застосування недоцільно; – при застосуванні безпосереднього примусу слід обирати найбільш можливі

та придатні заходи, що можуть завдати найменшої шкоди окремим особам або суспільству у цілому; – завдані внаслідок вжиття поліцейських заходів збитки не повинні перевищувати переваг у разі досягнення передбачуваного результату [7, с. 19-20].

Отже, застосування заходів поліцейського примусу поліцією Німеччини будується на засадах пропорційності. Тобто, у випадку застосування заходів адміністративного примусу, які не є ототоженні легітимній меті – тяжкості правопорушення, що вчинюється, то такі заходи поліцейського примусу вважаються незаконними і шкода, що завдана особі-правопорушнику, щодо якого застосовувались вказані заходи примусу має бути відшкодована в повному обсязі за рахунок бюджетних коштів. При цьому, обов'язковість такого відшкодування встановлюється у Німеччині на рівні закону, а тому при оскарженні дій поліцейського щодо застосування заходів адміністративного примусу, поліцейський може просто заявити про відсутність співмірності застосованих заходів та обґрунтувати розмір завданої шкоди. Для визнання дій незаконними та стягнення грошових коштів у рахунок завданої шкоди, особі щодо якої було застосовано заходи поліцейського примусу не обов'язково звертатися до суду, а достатньо звернутися до відповідного центрального органу виконавчої влади в системі міністерства внутрішніх справ Німеччини [8; 3, с. 188].

З вищезазначеного, слід сказати, що наведений порядок визнання дій поліцейських щодо застосування заходів поліцейського примусу є слушним до перейняття в Україну. Позитивним моментом буде спрощення процедури оскарження дій поліцейських та прискорення отримання відповідної сатисфакції особами, які не повинні були бути піддані заходам поліцейського примусу.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що

вивчення зарубіжного досвіду застосування поліцейського примусу в зарубіжних країнах може бути корисним для України. Але, слід враховувати, що вищенаведене спирається на відповідну законодавчу базу, історію, суспільство. Отже, проаналізувавши все вищевикладене можна зробити висновок. На нашу думку пріоритетним є створення державного органу виконавчої влади повноваженнями якого мають бути аналіз ефективності застосування Національною поліцією України заходів поліцейського примусу.

Актуальність статті полягає в тому, що на сьогодні Україна продовжує стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі. Особливості сучасного етапу інтеграції України до Європейського Союзу полягають у створенні необхідних умов для такого членства. Однією з таких умов є наближення Національної поліції України за показниками підготовки, управління, матеріального забезпечення та технічного оснащення до стандартів, установлених для аналогічних формувань відповідних держав – членів Європейського Союзу. Застосування поліцейських заходів примусу відіграє значну роль у організованості та зміцненні дисципліни у всіх сферах суспільного життя. Удосконалення організаційних та правових засад поліції, відсутність наукових досліджень із зазначеної тематики зумовлюють актуальність дослідження та пошуку і запровадження європейських підходів у сфері застосування заходів примусу поліцією під час виконання завдань покладених на них державою. У статті досліджено зарубіжний досвід застосування поліцейських заходів примусу під час виконання своїх службових обов'язків. Враховуючи те, що на сьогодні актуальними є пошук та

запровадження європейських підходів у сфері застосування поліцейськими заходів примусу під час виконання повноважень та завдань із забезпечення громадського порядку, було піддано аналізу зарубіжні стандарти. У статті вивчається досвід Франції, Великобританії, Грузії, Австрії, Німеччини. Вивчення досвіду зарубіжних стандартів застосування заходів поліцейського примусу в зарубіжних країнах може бути корисним для України як держави, яка має стратегічний курс на інтеграцію до Європейського Союзу. Зроблено висновки. Зроблено висновок, що вивчення зарубіжного досвіду застосування поліцейського примусу в зарубіжних країнах може бути корисним для України. Але, слід враховувати, що вищенаведене спирається на відповідну законодавчу базу, історію, суспільство. Тому, пріоритетним є створення державного органу виконавчої влади повноваженнями якого мають бути аналіз ефективності застосування Національною поліцією України заходів поліцейського примусу.

Ключові слова: поліцейські заходи примусу, примус, Національна поліція, зарубіжний досвід поліцейських заходів примусу.

Komziuk M. Foreign experience in the use of police coercive measures and the possibility of its use in the activities of the National Police of Ukraine

The relevance of the article lies in the fact that today Ukraine continues its strategic course towards full membership of Ukraine in the European Union. The features of the current stage of Ukraine's integration into the European Union are the creation of the necessary conditions for such membership. One of these conditions is the approach of the National Police of Ukraine in terms

of training, management, material support and technical equipment to the standards established for similar formations of the relevant states – members of the European Union. The use of police coercive measures plays a significant role in organizing and strengthening discipline in all spheres of public life. The improvement of the organizational and legal foundations of the police, the lack of scientific research on the specified topic, determine the relevance of research and the search for and introduction of European approaches in the field of the use of coercive measures by the police during the performance of the tasks assigned to them by the state. The article examines the foreign experience of the use of coercive police measures during the performance of official duties. Taking into account the fact that the search and implementation of European approaches in the field of the use of coercive measures by the police during the performance of powers and tasks to ensure public order are relevant today, foreign standards were analyzed. The article studies the experience of France, Great Britain, Georgia, Austria, and Germany. Studying the experience of foreign standards of the application of police coercion measures in foreign countries can be useful for Ukraine as a state that has a strategic course for integration into the European Union. Conclusions have been made. It was concluded that the study of foreign experience of the use of police coercion in foreign countries can be useful for Ukraine. However, it should be taken into account that the above is based on the relevant legislative framework, history, and society. Therefore, the priority is the creation of a state body of executive power whose powers

should be to analyze the effectiveness of the use of police coercion measures by the National Police of Ukraine.

Key words: coercive police measures, coercion, National Police, foreign experience of coercive police measures.

Література

1. Memento intervention professionnelle. Documentation a détruire avant de jeter. Departement IP – EOGN. Édition 2017–2018.

2. Росляков О.В., Прохоренков Д.В., Тихончук О.В. Особливості застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї правоохоронними органами держав світу. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70) № 2 2020. С. 223-229.

3. Пелех М.І. Адміністративно-правові засади здійснення адміністративного примусу органами Національної поліції України: дис. на здоб. к.ю.н. 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2021. 229с.

4. Припутень Д. Зарубіжний досвід застосування заходів примусу в діяльності Національної поліції України, не пов'язаної з юридичною відповідальністю. Національний юридичний журнал. 2018. С. 46-49.

5. Столітній А.В. Зарубіжний досвід застосування адміністративного затримання та шляхи його запозичення для України. Форум Права. № 2. 2012. С. 670-678.

6. Адміністративне деліктне законодавство. Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні: навч. пос./ автор-упорядник О.А. Бондарчук. Київ: Книги для бізнесу. 2007. С. 912.

7. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. док. юр. наук. 12.00.07. Харків. 2011. 31 с.

8. GrundrechteinCorona-Zeiten: Wasd ьrfenStaatundPolizeialles?URL:https://praxistipps.chip.de/grundrechte-incorona-zeiten-was-duerfen-staat-und-polizei-alles_117734

